

ปกป้องรักษาถิ่นที่อยู่

แม่น้ำในเขตร้อนเป็นแม่น้ำที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เทียบเท่ากับระบบนิเวศทางทะเลที่มีความหลากหลายที่สุด ทั้งนี้เป็นผลส่วนหนึ่งเนื่องจากแม่น้ำในเขตร้อนมีความสลับซับซ้อนทางระบบนิเวศสูง แม่น้ำลักษณะดังกล่าวก็อยู่ต่อทรัพยากรประมงที่มีความสำคัญยิ่งมาช้านานแต่มีการประเมินมูลค่าต่ำกว่าจริง

ทรัพยากรปลาของแม่น้ำโขงเป็นแหล่งทรัพยากรปลาแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของโลก แหล่งที่มีปลาอุดมสมบูรณ์ ซึ่งอยู่ใกล้กับแหล่งที่ประชาชนอยู่อาศัย ส่งผลให้ประชาชนร่วมกิจกรรมการจับปลาสูงในเขตนั้น กิจกรรมประมงเชิงพาณิชย์ในลุ่มน้ำเป็นกิจการใหญ่ แต่เนื่องจากประชาชนประกอบอาชีพทั้งการเพาะปลูกและการหาปลา การเข้าร่วมกิจการประมงจึงเป็นเพียงบางเวลาโดยการใช้เครื่องมือประมงขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่ หากทรัพยากรปลากลับใช้ประโยชน์มากเกินไป ความหลากหลายทางระบบนิเวศจะลดลง ส่งผลให้โอกาสในการทำประมงลดลง การหาถิ่นเลี้ยงปากเลี้ยงท้องก็ไม่เพียงพอ ท้ายที่สุดก็จะส่งผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม

ต้องมีความระมัดระวังในการสรุปการประมงในแม่น้ำโดยใช้บทสรุปจากการประมงทะเล ระบบทั้งสองมีความแตกต่างอย่างยิ่งในหลายประเด็น ภัยคุกคามต่อความหลากหลายทางระบบนิเวศที่เกิดจากภาคการประมง ได้แก่ ภาวะการทำกรประมงเกินขอบเขตและการใช้อุปกรณ์จับปลาในลักษณะทำลายล้าง อย่างไรก็ตามภัยคุกคามร้ายแรงที่ส่งผลต่อทรัพยากรปลามากที่สุดในแม่น้ำโขงมาจากกิจกรรมนอกภาคการประมง จากกิจกรรมที่สร้างความเสียหายแก่ถิ่นที่อยู่ของปลา และการลดความซับซ้อนของระบบนิเวศ รวมถึงการลดลงของปริมาณน้ำและคุณภาพน้ำ

การแก้ไขปัญหาคือที่ดีที่สุดในการจัดการประมง คือ การประยุกต์ใช้วิธีการ “การจัดการร่วม” (Co-management approach) ซึ่งมีการใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันและมีประสิทธิภาพในหลายท้องถิ่น ระบบการจัดการทรัพยากรประมงที่ได้รับการพัฒนาอย่างสูงและนำมาใช้ในแม่น้ำโขงและที่อื่นในลักษณะที่ประมง (fishing lot) ทำให้สามารถควบคุมการเข้าถึงทรัพยากรโดยเสรี และอาจใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการปกป้องรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างไรก็ตาม ยังคงต้องมีการทำการวิจัยเพิ่มเติมก่อนที่จะทำการรณรงค์ให้ประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลายต่อไป

การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ (aquaculture) ควรได้รับการจัดการด้วยเช่นกันเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่จะมีต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ปัญหาสำคัญยิ่งคือ การลดลงของถิ่นที่อยู่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุ่มน้ำ (wetland) ไปเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ รวมถึงการแพร่กระจายของปลาจากภายนอกระบบนิเวศ (exotic species) ปลาพื้นเมืองสายพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งส่งผลตรงให้ความหลากหลายทางพันธุกรรมลดลง แนวทางป้องกันปัญหาประการหลังนี้รวมถึงการปฏิบัติตามแนวปฏิบัติต่าง ๆ ในการวิเคราะห์ก่อนการนำเข้าสัตว์น้ำเหล่านั้น

บทสรุปเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพในแม่น้ำโขงนั้น ได้แก่ ผลประโยชน์ที่ได้จากการประมงในปัจจุบันเป็นเหตุผลสนับสนุนสำคัญทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ในอันที่จะป้องกันและลดผลกระทบจากการเสื่อมโทรมและลดลงของระบบนิเวศ ถ้าตระหนักถึงข้อเท็จจริงของความสำคัญนี้ยิ่งขึ้นในระดับนโยบาย จะช่วยเพิ่มเหตุผลของประเด็นการรักษาความยั่งยืนของความหลากหลายทางระบบนิเวศทางน้ำในแม่น้ำโขงยิ่งขึ้น

ความเชื่อทั่วไป คือ ทะเล โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวปะการัง เป็นแหล่งที่ความหลากหลายทางระบบนิเวศถูกคุกคามมากที่สุดในกลุ่มระบบนิเวศทางน้ำทั้งหมด แต่ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น การสูญเสียชีวิตพันธุ์ในแหล่งน้ำจืดมีสูงส่งกว่ามาก ถ้าเปรียบเทียบจำนวนชนิดปลากระดูกแข็ง ระหว่างปลาทะเลและปลาน้ำจืดในฐานข้อมูลการสูญพันธุ์ ชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม และชนิดพันธุ์ที่ได้รับผลกระทบของ IUCN Red List พบว่า ไม่มีปลาทะเลชนิดใดที่อยู่ในสถานะสูญพันธุ์ แต่พบว่า ปลาน้ำจืดสูญพันธุ์ไป 96 ชนิด การสูญเสียชีวิตในปลากลุ่มอื่น ๆ ว่าภาวะคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศน้ำจืดมีมากกว่าทะเล (ภาพที่ ๑) เป็นที่น่าสนใจว่า ใน Red List ยังบันทึกไว้ว่า หนึ่งในห้าของปลาทะเลอยู่ในภาวะใกล้จะสูญพันธุ์เนื่องจากภาวะการทำประมงเกินขอบเขต แต่มีเพียงหนึ่งส่วนในยี่สิบส่วนเท่านั้นในกรณีของปลาน้ำจืด ดังนั้น การเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม (การลดลงของถิ่นที่อยู่และมลพิษ) จึงเป็นปัญหาหลักที่เกิดขึ้นในแหล่งน้ำจืด มากกว่าปัญหาการทำประมงเกินขอบเขต

ยังคงมีทางออกสำหรับการประมงน้ำจืด มีการตระหนักมากขึ้นว่าชีวทรัพยากรในน้ำจืดสามารถคงอยู่อย่างยั่งยืนได้แน่นอน สิ่งนี้ไม่ใช่ปัญหาด้านเทคนิคและวิชาการ หากเป็นเรื่องของความตระหนักและเอาใจจริงเอาใจ ความพยายามอย่างจริงจังในการปรับปรุงแก้ไขความเสื่อมโทรมของแม่น้ำมีมากขึ้นด้วยความสำเร็จในระดับหนึ่ง ความสำคัญของการประมงน้ำจืดถูกยกระดับและให้ความสำคัญมากขึ้นต่อสถานะความเป็นอยู่ของประชาชนโดยเฉพาะเขตชนบทในประเทศที่กำลังพัฒนา

บทความนี้สรุปมาจาก บทความ “ความหลากหลายทางชีวภาพและการประมงในแม่น้ำโขงตอนล่าง”
โดย เดวิด โคต (David Coates) อุน เพียว (Ouch Peou) อุบลรัตน์ (Ubonrattana)
ทา ทุน (Thanh Tung) และ สินทวงศ์ (Sinthavong) จัดพิมพ์โดย Mekong River
Commission มิถุนายน 2003 “Mekong Development” ชุด 2